

การบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกรปศุสัตว์อินทรีย์ในจังหวัดขอนแก่น

Administrative Management of Organic Livestock Farmer Groups in Khon Kaen Province

ภาณุพันธุ์ ประภาติกุล^{1*} และ แหลมทอง ศรีพยามน้อย²

Panuphan Prapatikul^{1*} and Lamtong Sriphayamnoi²

บทคัดย่อ: การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกรปศุสัตว์อินทรีย์ในจังหวัดขอนแก่น เป็นการวิจัยเชิงบูรณาการ เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์สมาชิก และ 2) การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำ ตัวแทนคณะกรรมการ และตัวแทนสมาชิก เพื่อค้นหาศักยภาพด้านการบริหารจัดการของกลุ่ม ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มมีจุดเด่น คือ ผู้นำมีความเสียสละและมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อส่วนร่วมภายใต้บริหารจัดการกลุ่มแบบวัฒนธรรมเครือญาติ ทำให้สมาชิกสามัคคีกัน และพร้อมขับเคลื่อนการดำเนินงานของกลุ่มให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ อย่างไรก็ตามกลุ่มมีจุดด้อย คือ ขาดการวางแผนการผลิตและการตลาด และโครงสร้างกลุ่มไม่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน เมื่อพิจารณาโอกาส พบว่า จากนโยบายรัฐที่เน้นการผลิตและส่งเสริมการบริโภคสินค้าเกษตรที่ปลอดภัย กลุ่มจึงมีโอกาสดำเนินการสนับสนุนด้านต่างๆ จากหน่วยงานรัฐเพิ่มมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันสภาพเศรษฐกิจของไทยในปัจจุบัน ทำให้จำนวนผู้บริโภคที่จะตัดสินใจเลือกบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพลดน้อยลงตามไปด้วย ข้อเสนอแนะ คือ กลุ่มต้องมีการวางแผนการผลิตและการตลาด มีการจัดโครงสร้างกลุ่มและบังคับใช้กฎระเบียบและข้อบังคับของกลุ่มอย่างเป็นรูปธรรม ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องเสริมสร้างความรู้ในการบริหารจัดการกลุ่มให้กับผู้นำและสมาชิกกลุ่มอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ, ปศุสัตว์อินทรีย์, ขอนแก่น

ABSTRACT: The objective of this research was to investigate the administrative management of organic livestock farmer groups in Khon Kaen province. This research was integrative research. The research tools used to collect data were 1) interview schedule and 2) In-depth interview with leader, representative from committees and members to search for management potential of groups. Results showed that the groups have a public-spirited and determined leader who managed the group with the clan culture. This has united its members who were ready to achieve the objectives. However, the groups also had weaknesses which included lack of production and marketing planning and unclear organizational structure. The opportunity, the groups was benefited and supported by the government policy that emphasized on production and promoted the consumption of toxin-free agricultural products. Nevertheless, with the present economic issue of Thailand, it reduced the number of consumer who chose to consume the healthy food. This suggested that the groups must conduct the production and marketing plan, restructure its organization, and enforce the rules and regulations. Besides, the relevant organization should consistently provide the leader and member the knowledge on how to manage the groups too.

Keywords: Administrative management, Organic Livestock, Khon Kaen

¹ ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น 40002

Department of Agricultural Extension, Faculty of Agriculture, Khon Kaen University, Khon Kaen 40002, Thailand

² สำนักงานปศุสัตว์เขต 4 จังหวัดขอนแก่น 40260

Regional Livestock Office, Region 4, Khon Kaen 40260, Thailand

* Corresponding author: panuphan69@gmail.com

บทนำ

การส่งเสริมและพัฒนาองค์กรเกษตรกรให้เข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้นั้น เกษตรกรต้องเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันภายในองค์กรและชุมชนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทั้งระดับของการพึ่งพาตนเอง และระดับของการแข่งขัน กลไกหนึ่งที่สนับสนุนให้เกษตรกรและชุมชนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มความสามารถจนนำไปสู่เป้าหมาย นั่นคือ การบริหารจัดการกลุ่ม การมีส่วนร่วม และการเสริมสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเกษตรกรให้ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (สำนักพัฒนาเกษตรกร, 2555) การดำเนินงานกลุ่มที่มีประสิทธิภาพนั้นจะขึ้นอยู่กับคนในกลุ่มเอง เนื่องจากปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในกลุ่ม เช่น การไม่ให้ความร่วมมือ การไม่มาประชุม การแตกต่างทางความคิด และการไม่เสียสละ ล้วนเกิดจากสมาชิกในกลุ่มนั่นเอง ดังนั้นกลุ่มที่ดีต้องเกิดขึ้นด้วยความสมัครใจ มีคณะกรรมการที่ดี มีการบริหารจัดการที่ถูกต้อง สมาชิกร่วมกันวางแผนในการทำงาน แบ่งหน้าที่รับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งหากสามารถบริหารจัดการกลุ่มและคนในกลุ่มให้เกิดความร่วมมือได้ก็จะทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งและยั่งยืน (กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2553)

การพัฒนาปศุสัตว์อินทรีย์มีแนวคิดหลัก คือ การพัฒนาแบบองค์รวม ยึด “คน” เป็นศูนย์กลางการพัฒนา และอยู่บนพื้นฐานการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและผู้บริโภค สร้างความมั่นคงทางอาหาร สร้างรายได้ และแก้ปัญหาความยากจนของเกษตรกร (กรมปศุสัตว์, 2555) โดยสำนักงานปศุสัตว์เขต 4 เป็นหน่วยงานหลักในสังกัดกรมปศุสัตว์ที่ได้ดำเนินงานด้านปศุสัตว์อินทรีย์ในพื้นที่ 16 จังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน โดยหนึ่งในแผนการดำเนินงานที่สำคัญ ก็คือ การส่งเสริมสนับสนุนกลุ่มผลิตปศุสัตว์อินทรีย์วิถีพื้นบ้านและเชิงพาณิชย์ ตลอดจนการสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มเกษตรกรปศุสัตว์อินทรีย์ให้เกิดขึ้นในพื้นที่รับผิดชอบ

จังหวัดขอนแก่น มีกลุ่มเกษตรกรปศุสัตว์อินทรีย์ทั้งหมด 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองคำมิดเหนือ กลุ่มผู้เลี้ยงไก่อินทรีย์คำปาลหลาย กลุ่มเกษตรกรโนนสมบูรณ์ กลุ่มเกษตรกรโสภณกเต็น และกลุ่มปศุสัตว์อินทรีย์บ้านโนนเขาวา ซึ่งมีจำนวนสมาชิกกลุ่มรวมกันประมาณ 120 คน (สำนักงานปศุสัตว์เขต 4, 2555) โดยมุ่งเน้นการเลี้ยงสัตว์ตามหลักปศุสัตว์อินทรีย์ แต่ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา กลับพบว่า การดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงประสบปัญหาด้านการดำเนินงาน โดยเฉพาะด้านการบริหารจัดการของกลุ่ม ซึ่งเป็นอุปสรรคที่สำคัญในการสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนของกลุ่ม ตลอดจนการประกอบอาชีพการปศุสัตว์ของสมาชิกต่อไปในอนาคต

ดังนั้น การศึกษานี้จึงมุ่งเน้นศึกษาทางด้านการบริหารจัดการกลุ่ม โดยงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ข้อมูลพื้นฐานบางประการของสมาชิกกลุ่ม และ 2) จุดเด่น จุดด้อย โอกาส และข้อจำกัดด้านการบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกรปศุสัตว์อินทรีย์ เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้เสนอแนะให้กับกลุ่มและหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการของกลุ่ม ตลอดจนใช้เป็นข้อมูลเพื่อการวางแผนงานส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ตามหลักการปศุสัตว์อินทรีย์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงบูรณาการ (Mix Method) ใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ร่วมกับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีกระบวนการในดำเนินการวิจัย ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยใช้วิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานบางประการที่สำคัญของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรปศุสัตว์อินทรีย์ ได้แก่ ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านสังคม และรูปแบบการเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกร ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลสมาชิกกลุ่มเกษตรกรปศุสัตว์อินทรีย์ในจังหวัดขอนแก่นที่ได้

ขึ้นทะเบียนกับสำนักงานปศุสัตว์เขต 4 จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรโนนสมบูรณ์ กลุ่มเกษตรกรโสภณเกษม และกลุ่มเกษตรกรบ้านโนนเขวา ซึ่งมีจำนวนสมาชิกรวมกันทั้งหมด 80 คน เป็นการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive selection) เนื่องจากกลุ่มเกษตรกรดังกล่าวอยู่ในเป้าหมายของกรมปศุสัตว์ที่จะยกระดับให้เป็นศูนย์เรียนรู้ด้านปศุสัตว์อินทรีย์ในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงโครงสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา

ขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยใช้วิธีเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เพื่อศึกษาวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย โอกาส และข้อจำกัดด้านการบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกรปศุสัตว์อินทรีย์ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กับผู้นำกลุ่ม ตัวแทนคณะกรรมการกลุ่ม และตัวแทนสมาชิกของกลุ่มเกษตรกรปศุสัตว์อินทรีย์ในจังหวัดขอนแก่น

ผลการศึกษาและวิจารณ์

ผลการศึกษาได้จำแนกเป็น 2 ส่วนตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ข้อมูลพื้นฐานบางประการของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรปศุสัตว์อินทรีย์

สมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงที่มีอายุระหว่าง 52–64 ปี มีการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 รายได้จากการจำหน่ายผลผลิตปศุสัตว์อินทรีย์เฉลี่ยครัวเรือนละ 22,416 บาทต่อปี และมีภาระหนี้สินคงค้างเฉลี่ยครัวเรือนละ 118,644 บาท โดยมีจำนวนสมาชิกเฉลี่ยครัวเรือนละ 5 คน แต่มีจำนวนแรงงานที่ทำการเกษตรเต็มเวลาเฉลี่ยครัวเรือนละ 3 คน สมาชิกมีประสบการณ์ในการเลี้ยงสัตว์เฉลี่ย 7 ปี และได้เข้าร่วมกลุ่มเกษตรกรปศุสัตว์อินทรีย์เฉลี่ย 3 ปี ทั้งนี้สมาชิกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก และการเลี้ยงสัตว์แบบอินทรีย์เป็นอาชีพเสริม สมาชิกมีที่ดินถือครองที่เป็นกรรมสิทธิ์ของตนเองเฉลี่ย 21 ไร่ต่อคน โดยจะมีการผลิตพืชแบบเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่

ควบคู่กับการเลี้ยงสัตว์ และใช้เงินทุนของตนเองในการเลี้ยงสัตว์แบบอินทรีย์ สมาชิก ส่วนใหญ่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางสังคม และไม่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอื่นๆ นอกจากกลุ่มเกษตรกรปศุสัตว์อินทรีย์ เท่านั้น

สมาชิกกลุ่มได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์จากสื่อต่างๆ เฉลี่ย 4 ครั้งต่อเดือน โดยได้รับข่าวสารจากเพื่อนสมาชิกภายในกลุ่มมากที่สุด และมีการติดต่อสื่อสารกับปศุสัตว์อำเภอมากที่สุดโดยเฉลี่ย 2 ครั้งต่อเดือน ด้านรูปแบบการเลี้ยงสัตว์ของสมาชิกกลุ่ม พบว่า ชนิดสัตว์ที่สมาชิกนิยมเลี้ยงในระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ คือ ไก่พื้นเมือง รองลงมา ได้แก่ เป็ด และไก่ไข่ ตามลำดับ โดยพันธุ์สัตว์ส่วนใหญ่จะได้รับการสนับสนุนจากกรมปศุสัตว์ และสมาชิกส่วนใหญ่มีลักษณะเลี้ยงสัตว์แบบปล่อยอิสระนิยมใช้เศษเหลือจากการทำการเกษตรเป็นแหล่งอาหารสำหรับเลี้ยงสัตว์ ทำให้มีต้นทุนการเลี้ยงสัตว์ในระบบอินทรีย์น้อยกว่าการเลี้ยงสัตว์แบบทั่วไป วัตถุประสงค์หลักของการเลี้ยงสัตว์ คือ เพื่อบริโภคในครัวเรือน หากเหลือจึงนำมาจำหน่ายแบบต่างคนต่างขาย สมาชิกส่วนใหญ่จะจำหน่ายให้กับพ่อค้าในชุมชนและเพื่อนบ้าน โดยไม่มีการรวมกลุ่มเพื่อจำหน่ายผลผลิต

จากการศึกษา พบว่า สมาชิกกลุ่มมีรูปแบบการเลี้ยงสัตว์แบบหลังบ้าน มีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ผสมผสานกันไปตามศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนและจำนวนแรงงานในครัวเรือน โดยการเลี้ยงสัตว์ของสมาชิกเปรียบเสมือนการออมทรัพย์ของครัวเรือน เนื่องจากไม่ต้องใช้เงินสดซื้อหา ไม่อิงตลาดลงทุนต่ำ และถ้าหากผลผลิตเหลือก็สามารถจำหน่ายภายในชุมชน เป็นการสร้างรายได้เสริมให้กับครัวเรือน อีกทางหนึ่ง ข้อสังเกตที่สำคัญ ก็คือ สมาชิกกลุ่มจะจำหน่ายผลผลิตในลักษณะต่างคนต่างขายมากกว่าการรวมกลุ่มกันเพื่อจำหน่ายผลผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ สอดคล้องกับงานวิจัยของประทานทิพย์ (2557) ที่พบว่าเกษตรกรจะขายผลผลิตทางการเกษตรให้กับผู้บริโภคโดยตรง พบเห็นโดยทั่วไปในหมู่บ้านชุมชนเกษตร เช่น ตลาดสด ร้านค้าของชำในหมู่บ้าน เป็นต้น

2) จุดเด่น จุดด้อย โอกาส และข้อจำกัดด้านการบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกรปศุสัตว์อินทรีย์สามารถสรุปได้ดังนี้

2.1) จุดเด่น ได้แก่ 1) ผู้นำกลุ่มมีความเสียสละและมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อส่วนร่วม รับฟังและเปิดโอกาสให้สมาชิกได้ร่วมเสนอปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาของกลุ่ม ผลักดันการเลี้ยงสัตว์ของสมาชิกให้เป็นตามหลักการปศุสัตว์อินทรีย์ 2) การดำเนินงานของกลุ่มเป็นแบบวัฒนธรรมเครือญาติ (Clan Culture) ทำให้บรรยากาศในกลุ่มมีความรักและผูกพันกัน สมาชิกกลุ่มสามารถแสดงความคิดเห็นต่างๆ ได้อย่างเต็มที่ สอดคล้องกับงานวิจัยของสุนีย์ และคณะ (2555) ที่พบว่า ความสัมพันธ์แบบเครือญาติและเพื่อนพ้องทำให้สมาชิกกล้าอภิปรายและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ก่อให้เกิดการเรียนรู้ในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ เหมาะกับบริบทของชุมชนในชนบท 3) สมาชิกภายในกลุ่มส่วนใหญ่มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการปศุสัตว์อินทรีย์ เน้นการพึ่งพาตนเองโดยลดการใช้ปัจจัยการผลิตภายนอกให้มากที่สุด และพยายามปฏิบัติตามหลักการดังกล่าว เช่น หลีกเลี่ยงการใช้ยาปฏิชีวนะโดยไม่จำเป็น การใช้สมุนไพรในชุมชนเพื่อป้องกันโรคและเสริมสุขภาพให้กับสัตว์เลี้ยง เป็นต้น 4) สมาชิกภายในกลุ่มมีความพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการดำเนินงานด้านต่างๆ ของกลุ่ม และหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องในการปรับเปลี่ยนระบบการเลี้ยงสัตว์ให้เป็นไปตามหลักการปศุสัตว์อินทรีย์มากขึ้น และ 5) ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องในด้านพันธุ์สัตว์ วัสดุและอุปกรณ์ในการเลี้ยงสัตว์ ตลอดจนการถ่ายทอดองค์ความรู้ปศุสัตว์อินทรีย์เป็นประจำทุกปี

2.2) จุดด้อย ได้แก่ 1) สมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่ไม่มีการวางแผนการผลิต คือ สมาชิกแต่ละคนจะเลี้ยงสัตว์ตามสภาพความเป็นอยู่และตามกำลังความสามารถของตนเองเท่านั้น โดยไม่มีการจัดบันทึกข้อมูลฟาร์มของตนเอง ทำให้กลุ่มขาดข้อมูลและไม่สามารถวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดได้ 2) สมาชิกบางคนไม่มีความรู้ ความเข้าใจถึง

วัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการรวมกลุ่มและการดำเนินงานของกลุ่ม 3) ผู้นำและกรรมการฝ่ายต่างๆ เกิดขึ้นจากการเลือกตั้งแบบไม่เป็นทางการ และไม่มีวาระการดำเนินงาน ทำให้เกิดการกีดกันกรรมการหรือสมาชิกกลุ่มคนอื่นที่มีความรู้ ความสามารถให้เข้ามามีส่วนในการบริหารจัดการกลุ่ม 4) โครงสร้างการรวมกลุ่มยังไม่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน เช่น การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของกรรมการ การบังคับใช้กฎ ระเบียบ และข้อบังคับของกลุ่ม ไม่มีกิจกรรมในการดำเนินงานกลุ่มที่ต่อเนื่อง เป็นต้น และ 5) กลุ่มขาดศักยภาพในการดำเนินกิจกรรมทางด้านการตลาดของผลผลิต ทำให้สมาชิกกลุ่มขาดแรงจูงใจในการขยายพื้นที่และปริมาณการเลี้ยงสัตว์ของตนเองให้เพิ่มมากขึ้น

2.3) โอกาส ได้แก่ 1) ผลจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริโภคและนโยบายภาครัฐในปัจจุบันซึ่งต่างสนับสนุนให้เกิดการบริโภคสินค้าเกษตรที่ปลอดภัยเพื่อสุขภาพ ทำให้กลุ่มลูกค้ารักสุขภาพเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง 2) วัฒนธรรมการบริโภคของคนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือนิยมบริโภคเนื้อสัตว์ในทุกมื้ออาหาร โดยเฉพาะไก่พื้นเมือง จึงทำให้อนาคตมีความต้องการบริโภคเนื้อสัตว์สูงขึ้น และ 3) หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกรมปศุสัตว์ยังคงให้การสนับสนุนองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการปศุสัตว์อินทรีย์แก่เกษตรกร ทำให้สมาชิกกลุ่มได้รับโอกาสในการเข้ารับการอบรมและถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านปศุสัตว์อินทรีย์อย่างต่อเนื่อง

2.4) ข้อจำกัด ได้แก่ 1) ผู้บริโภคในพื้นที่ส่วนใหญ่ยังไม่มีความตระหนักถึงอันตรายเกี่ยวกับสารพิษตกค้างในเนื้อสัตว์ และไม่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสินค้าปศุสัตว์อินทรีย์ เนื่องจากเป็นเรื่องที่ค่อนข้างใหม่ 2) ปัญหาสภาพเศรษฐกิจของไทยที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ส่งผลให้มีจำนวนผู้บริโภคบางส่วนเท่านั้นที่จะตัดสินใจเลือกรับประทานอาหารเพื่อสุขภาพและยอมจ่ายเพื่อซื้อสินค้าประเภทเกษตรอินทรีย์ 3) การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศที่ร้อนมากขึ้นในปัจจุบันทำให้เกิดปัญหาด้านอัตราการเจริญเติบโตของสัตว์เลี้ยงที่ช้าและมีอัตราการตายสูง และ 4) ปัญหาโรค

ระบาดในสัตว์ โดยเฉพาะโรคอหิวาต์ในเป็ดและไก่ เนื่องจากเกษตรกรจะพยายามหลีกเลี่ยงการใช้ยาปฏิชีวนะในสัตว์ตามหลักการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ ทำให้มีความเสี่ยงสูงที่จะเกิดโรคระบาดภายในฟาร์มของเกษตรกร

สรุปและข้อเสนอแนะ

การบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกรปศุสัตว์อินทรีย์ในจังหวัดขอนแก่น สรุปได้ว่า ปัญหาที่สำคัญที่สุดในการบริหารจัดการของกลุ่ม คือ ปัญหาด้านการวางแผนและการจัดองค์กร เนื่องจากกลุ่มเกษตรกรไม่มีการวางแผนการผลิตและการวางแผนการตลาดที่เป็นรูปธรรม ส่งผลให้ไม่มีการรวมกลุ่มกันเพื่อจำหน่ายผลผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ที่ชัดเจน เป็นการสูญเสียโอกาสทางการตลาดจำนวนมากในแต่ละปี นอกจากนี้ยังมีการจัดโครงสร้างกลุ่มแบบหลวมๆ กล่าวคือ อำนาจการตัดสินใจจะขึ้นอยู่กับผู้นำกลุ่มเป็นหลัก โดยผู้นำจะพยายามหลีกเลี่ยงมิให้เกิดความรู้สึกขัดแย้งขึ้นภายในกลุ่ม ทำให้การบังคับใช้กฎ ระเบียบ และข้อบังคับของกลุ่มไม่สามารถกระทำได้อย่างเต็มที่ จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นนั้นสาเหตุที่สำคัญ ก็คือ ผู้นำกลุ่ม กรรมการ และสมาชิกกลุ่มไม่มีความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์เกี่ยวกับในการบริหารจัดการกลุ่มและธุรกิจการเกษตร ซึ่งสามารถแสดงภาพรวมปัญหาได้ดังนี้ (Figure 1)

จากผลการวิจัยสามารถเสนอข้อแนะนำได้ 4 ประการ ดังนี้ 1) กลุ่มควรมีการจัดเก็บข้อมูลด้านการเลี้ยงสัตว์ของสมาชิก เพื่อสามารถนำมาใช้ในการวางแผนการผลิตและพัฒนาการเลี้ยงสัตว์ของสมาชิกได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) กลุ่มจะต้องดำเนินกิจกรรมทางการตลาด โดยประสานงานกับพ่อค้าผู้รับซื้อผลผลิต และให้สมาชิกนำผลผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ของตนเองมารวมไว้ที่กลุ่ม เพื่อให้กลุ่มเกิดการดำเนินงานด้านการตลาดที่ชัดเจนมากขึ้น และลดความเอาจริงเอาจังจากพ่อค้าคนกลาง ซึ่งจะทำให้สมาชิกได้รับผลตอบแทนเพิ่มขึ้น 3) กลุ่มควรมีโครงสร้างกลุ่ม กฎ ระเบียบ ข้อบังคับของกลุ่มอย่างเป็นรูปธรรม โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม ซึ่งจะส่งผลต่อการยอมรับและปฏิบัติตามของสมาชิกกลุ่ม อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการของผู้นำกลุ่มในการควบคุมสมาชิกกลุ่ม และ 4) หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องต้องให้ความสำคัญในการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจในประเด็นด้านการบริหารจัดการกลุ่มให้กับผู้นำและสมาชิกกลุ่มอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนมีบทบาทและหน้าที่ในการเอื้อให้สมาชิกกลุ่มเกิดการเรียนรู้และมีทักษะในการเข้าร่วมกระบวนการกลุ่ม โดยเฉพาะด้านการวางแผนการผลิตและการตลาด โดยผ่านที่ประชุมกลุ่มและอยู่บนพื้นฐานของการบริหารจัดการกลุ่มในรูปแบบวัฒนธรรมเครือญาติ (Clan Culture) ซึ่งจะทำให้กลุ่มเกษตรกรปศุสัตว์อินทรีย์ในจังหวัดขอนแก่น มีการดำเนินงานได้อย่างยั่งยืน จากข้อแนะนำดังกล่าวมาแล้วสามารถแสดงภาพรวมการเชื่อมโยงการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกรปศุสัตว์อินทรีย์ในจังหวัดขอนแก่น ได้ดังนี้ (Figure 1)

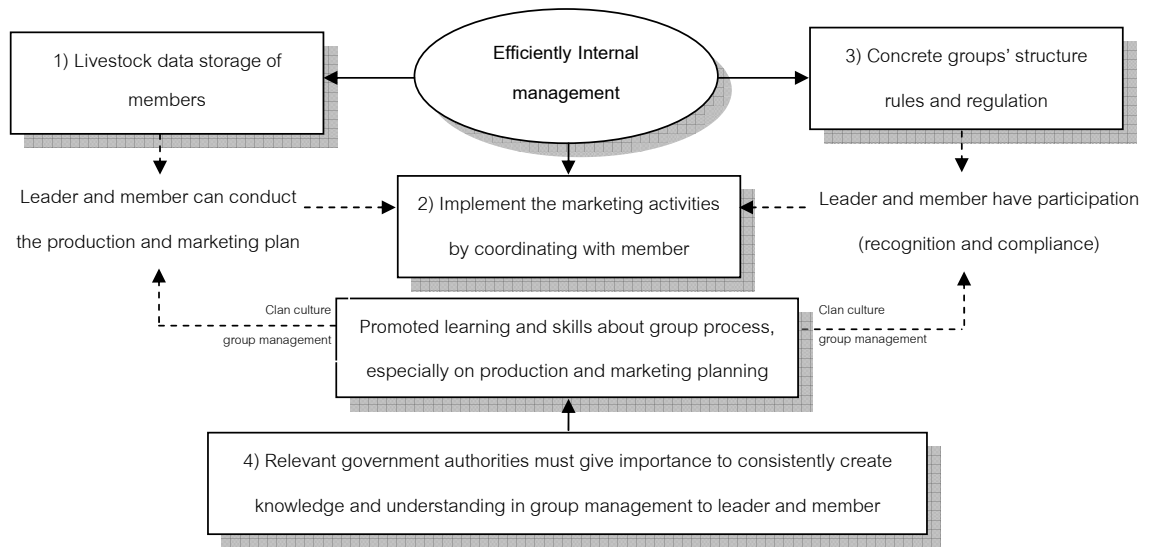

Figure 1 Suggestion on organic livestock farmer groups, management in Khon Kaen province

คำขอบคุณ

ขอขอบคุณกองทุนสนับสนุนการวิจัย คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ให้การสนับสนุนทุนวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่สำนักงานปศุสัตว์เขต 4 (ขอนแก่น) ที่ให้ข้อมูลและประสานงานกับกลุ่มเกษตรกรปศุสัตว์อินทรีย์ในพื้นที่ และขอขอบคุณผู้นำกลุ่ม และสมาชิกกลุ่มเกษตรกรปศุสัตว์อินทรีย์ในจังหวัดขอนแก่นทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือในการวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- กรมปศุสัตว์. 2555. แผนปฏิบัติงานกิจกรรมส่งเสริมการทำปศุสัตว์อินทรีย์ ประจำปี 2555. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, กรุงเทพฯ. (เอกสารอัดสำเนา).
- กรมส่งเสริมสหกรณ์. 2553. แผนปฏิบัติงานกิจกรรมส่งเสริมการทำปศุสัตว์อินทรีย์ ประจำปี 2555. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, กรุงเทพฯ. (เอกสารอัดสำเนา).
- ประทานทิพย์ กระมล. 2557. ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการซื้อขายผลผลิตเกษตรอินทรีย์และปลอดภัยในตลาดเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่. แก่นเกษตร. 42(ฉบับพิเศษ): 227 - 234.
- สำนักงานปศุสัตว์เขต 4. 2555. ทะเบียนกลุ่มเกษตรกรปศุสัตว์อินทรีย์ปี 2554 ต่อ 2555. กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. (เอกสารอัดสำเนา).
- สำนักพัฒนาเกษตรกร กรมส่งเสริมการเกษตร. 2555. โครงการส่งเสริมและพัฒนาองค์กรเกษตรกร. แหล่งข้อมูล: <http://goo.gl/BbpPP6>. ค้นเมื่อ 23 กันยายน 2558.
- สุนีย์ ฉัตรศิริยังยง, สุจินต์ สิมารักษ์ และอนันต์ พลธานี. 2555. กระบวนการจัดการกลุ่มเพื่อใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะในทางการเกษตร. แก่นเกษตร. 40: 127 - 134.